

G. Engbersen & J. De Haan (red.) (2006), **Balans en toekomst van de sociologie**. Amsterdam: Pallas Publications, 294 pp.

Net op het moment dat ik in het Vlaamse sociologische werkveld wordt losgelaten, verschijnt het boek *“Balans en toekomst van de sociologie”*. Spek voor mijn bek dus, want wat wil een jonge onderzoeker – in de startblokken van een doctoraat – nu nog meer dan een stand van zaken en (vooral) een toekomstverkenning van haar eigen vakgebied? Om maar te zeggen dat ik het boek met grote verwachtingen begon te lezen. Want ook al heeft het betrekking op onze noorderburen, ook in Vlaanderen worden discussies gevoerd over het waarom en (vooral) waarheen van de sociologische discipline.

Het boek is de schriftelijke weergave van een in 2003 georganiseerde conferentie rond “de toekomst van de sociologie”. Verschillende ‘experten’ bespraken er de stand van zaken in hun onderzoeksgebied en schetsten hun visie op de toekomst. Het boek is dus niet meer – maar ook niet minder – dan een neergeschreven versie van de verschillende gegeven presentaties. Zonder de beschouwingen van de diverse vooraanstaande Nederlandse sociologen in twijfel te willen trekken, kan ik me toch niet van de mening ontdoen dat elkeen vooral een toekomst ziet weggelegd in zijn/haar eigen onderzoeksgebied. Dit minpuntje weegt echter niet op tegen de ongemeen optimistische ondertoon doorheen het ganse boek.

Het startschot wordt gegeven door *Engbersen & De Haan*, die een uitstekend overzicht schetsen van de weg die de (Nederlandse) sociologie tot op heden heeft afgelegd. Enerzijds bespreken ze de talloze bedreigingen die haar pad kruisten (zoals de opkomst van andere disciplines, de afnemende populariteit van de sociologieopleiding in de jaren '80 en '90 en de ongunstige beeldvorming over de sociologie), terwijl anderzijds ook de constanten aandacht krijgen (zoals het theoretische en methodische pluralisme en de spanningsrelatie tussen sociologie en ‘common sense’). Tevens wordt de noodzaak van theoretische vernieuwing in vraag gesteld en worden de twee grote onderzoeksscholen (ASSR en ICS) wat van naderbij bekeken. De algemene ondertoon van dit essay is het pleidooi van de auteurs voor *“een sociologie die er toe doet: een so-*

ciologie die zich laat inspireren door wetenschapsinterne én wetenschapsexterne vragen en problemen” (p. 11). Sociologie moet zich richten op de ‘grote’ maatschappelijke onderwerpen, op maatschappelijke verschijnselen die mensen persoonlijk ervaren en tevens een invloed uitoefenen op de lokale, nationale en transnationale gemeenschappen waar ze deel van uitmaken. Bovendien moeten sociologen zich ook durven uitspreken over ‘waar het naar toe moet’. Resultaten van sociologisch onderzoek mogen zich niet beperken tot het selecte wetenschappelijke forum, maar moeten een weg vinden naar het ruimere publiek.

In het *eerste hoofdstuk* (‘Oude en nieuwe vragen voor de sociologie’), buigt *Wout Ultee* zich over de vraag of de sociologie zich kan/moet vernieuwen. Concreet belicht hij een aantal ‘klassieke’ vragen die eveneens in de hedendaagse Nederlandse sociologie van toepassing zijn: ‘ongelijkheid’ (vragen rond inkomensverschillen en onderwijs- en beroepsmobiliteit), ‘cohesie’ (vragen rond geweld en solidariteit), en ‘rationaliteit’ (vragen rond secularisering en de florerende kennissamenleving). De conclusie luidt dat klassieke sociologische vraagstukken een springplank vormen voor nieuwe, die blijven ontstaan “*zolang de dirigenten van de wetenschappen de kunst van het stellen van vragen verstaan*” (p. 25). Het uitgangspunt van *Aafke Komter*, vervolgens, is het feit dat niet zozeer de te stellen vragen van belang zijn voor de toekomst van de sociologie, maar de maatschappelijke ontwikkelingen waarop die vragen zich moeten richten. Illustraties van dergelijke ‘prangende kwesties’ zijn globalisering, immigratie, vergrijzing, geweld en terreur, moraal en zingeving.

Het *tweede hoofdstuk* bestaat uit essays, die zowel de methodische als theoretische vernieuwingen in de sociologie schetsen. Wat de theorievorming betreft, richten zowel *Raub* als *Heilbron* zich specifiek op één van de snelst groeiende en meest levendige gebieden in de hedendaagse sociologie: het terrein van de ‘economische sociologie’. Terwijl *Heilbron* de geschiedenis en toekomst van deze discipline schetst, gaat *Raub* dieper in op de sociale conditionering van economisch gedrag. Beiden onderstrepen het belang van de ‘economische sociologie’ in de toekomst, daar ze zich richt op economische processen die er niet alleen in wetenschappelijk, maar ook in maatschappelijk opzicht toe doen. *Schinkel*, vervolgens, poogt in zijn bijdrage een antwoord te formuleren op de vraag wat de regels zijn van de sociologie. Na een (nogal filosofische) omzwerving, “*door het feit dat we door de vraag naar de toekomst van de sociologie voorbij de vraag geplaatst worden of die sociologie wel een verleden en een heden heeft*” (p. 84), en het plaatsen van vraagtekens bij het kernbegrip ‘samenleving’ of ‘maatschappij’, luidt de conclusie dat het in de eerste plaats niet om een antwoord gaat, maar om de vraag zelf. “*Sociologie is pas sociologie als ze blijft vragen wat dat is*” (p. 91). De bijdragen van *Buskens* en *Snijders* zijn dan weer methodologisch van aard. *Buskens* baseert zijn pleidooi voor het belang van formele theorievorming, het uitvoeren van degelijke empirische toetsing voor ontwikkelde theorieën, en interdisciplinaire samenwerking, op

eigen onderzoek rond de vraag hoe sociale netwerken de samenwerking tussen mensen kunnen beïnvloeden. De ondertoon in *Srijders'* paper, vervolgens, is de idee dat de sociologische methodologie steeds meer recht doet aan de complexiteit van de sociale structuur. Concreet behandelt hij zaken als de noodzaak aan: multi-actor, multi-niveau en multi-moment data, de integratie van statistische en theoretische modellering, modellering van het non-respons probleem, een degelijke opleiding van 'statistische en methodologische' specialisten, etc. De paper van *Melinda Mills*, ten slotte, belicht een aantal intellectuele en structurele uitdagingen voor de toekomst van de Nederlandse sociologie. Zo pleit ze onder meer voor meer interdisciplinariteit, meer vergelijkend onderzoek en meer vrouwelijke aanwezigheid in het sociologische korps, dat tot op heden nog steeds gekenmerkt wordt door een mannelijk overwicht.

Het *derde hoofdstuk* bevat twee essays die het 'wat' en 'hoe' van het concept 'globalisering' behandelen. Concreet schetst *Nico Wilterdink* in zijn bijdrage de implicaties van processen als schaalvergroting en globalisering voor de sociologie, alsook de sociologische vernieuwingen die in dit opzicht gewenst zijn. Hij concludeert met een bespreking van een aantal thema's die de komende jaren aan belang zullen winnen, zijnde: de toenemende invloed van transnationale bewegingen, processen van culturele standaardisering en differentiatie, transnationale bindingen van migranten, etc. *Burgers*, vervolgens, waagt zich aan een ontrafeling van het paraplubegrip 'globalisering'. Hij onderscheidt drie grote aspecten: (1) de schaalvergroting van de economie, wat zich manifesteert in onder meer een toename van de internationale handel, buitenlandse investeringen en beleggingen en financiële markten; (2) de toegenomen mobiliteit van mensen over grote afstanden; en (3) het grotere geografische bereik van bepaalde cultuurpatronen en leefstijlen. Ten slotte schetst hij ook een aantal gevolgen van globalisering, zoals de grotere sociale ongelijkheid in de wereld en de rol van de staat.

Coördinatie, cohesie, samenwerking en de tegenpolen deviatie, geweld en terreur zijn de onderwerpen van het *vierde hoofdstuk*. *Völker, Flap & Mollenhorst* laten aan de hand van een empirisch voorbeeld rond de relaties die individuen in diverse settings aangaan, zien dat een 'nieuwe' sociologie absoluut overbodig is daar de analyse van de sociale condities waaronder mensen handelen nog steeds tot interessante bevindingen leidt. Tevens zien de auteurs een belangrijke uitdaging in longitudinaal netwerkonderzoek, in multilevel-methoden, en in meer interdisciplinaire samenwerking. In de heel specifieke bijdragen van *de Haan* (sociologie van geweld) en *van Tubergen* (migratiesociologie) wordt respectievelijk gepleit voor een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methoden en het relateren van macro- en microkenmerken of crosslevel-interacties.

Nieuwe en oude vormen van ongelijkheid staan centraal in het *vijfde hoofdstuk*. *De Graaf* spitst zich in zijn bijdrage eerst en vooral toe op twee 'oude' vormen van sociale ongelijkheid: opleidingsniveau en arbeidsmarktsucces.

Daarnaast gaat hij dieper in op onderzoek rond 'nieuwe' vormen van ongelijkheid, zoals de maatschappelijke positie van etnische minderheden in Nederland. Ook al staat het Nederlandse onderzoek naar sociale ongelijkheid er betrekkelijk goed voor, toch kan vooruitgang geboekt worden door meer aandacht te besteden aan het 'verklaren' in plaats van louter 'beschrijven'. Daarnaast moet ook de contextafhankelijkheid van individueel gedrag beter worden gemodelleerd. Ten slotte moet ook de gezinssociologie meer worden betrokken bij onderzoek naar sociale ongelijkheid. Deze (en andere) aanbevelingen kan men realiseren door te investeren in levensloonderzoek onder opeenvolgende geboortecohorten, waar de auteur dan ook vurig voor pleit. *Snel* spitst zich vervolgens toe op de vraag of etnische ongelijkheid een nieuwe vorm van ongelijkheid is, of in se niet meer is dan oude ongelijkheid in een nieuw jasje. Via een bespreking van de traditionele sociologische verklaringen voor ongelijkheid en de kritiek daarop, komt hij tot de conclusie dat het, mede door de verschillen in juridische status van migranten, wel degelijk gaat om een nieuwe "*klasse van illegale buitenstaanders, die geconfronteerd worden met oude vormen van materiële armoede, uitbuiting, overlevingscriminaliteit en directe afhankelijkheid van werkgevers, koppelbazen en familie*" (p. 196). *Van de Werfhorst*, ten slotte, pleit in zijn bijdrage voor minder slordigheid in de aansluiting tussen theorie en hypothesen. Al te vaak immers passeren meerdere theorieën de revue zonder dat de lezer weet welke theorie concreet wordt getoetst. De auteur toont, aan de hand van het thema 'sociologie van onderwijs en de arbeidsmarkt', vervolgens aan hoe het wél moet.

Hoofdstuk zes bevat bijdragen rond zowel identiteit, cultuur en individualisering als rond familiesociologie. *Houtman* gaat van start met een analyse van de veranderingen in de sfeer van politiek en religie. Hij bekritiseert daarbij twee uit de negentiende eeuw stammende sociologische benaderingswijzen: de klassenbenadering van de politiek en de seculariseringstheorie, begin jaren '80 onder vuur genomen vanwege hun onvermogen de nieuwe politieke en religieuze patronen te verklaren. Na het aanraken van enkele mogelijke theoretische alternatieven, besluit hij nogal pessimistisch: "*de sociologie raakt steeds meer in zichzelf gekeerd en steeds verder verwijderd van de vraagstukken die maatschappelijk juist in het brandpunt van de belangstelling staan*" (p. 221). De Freudiaan *van den Brink* vertrekt in zijn essay van het feit dat de klassieke vragen rond 'cultuur en identiteit' door de moderne cultuur een andere invulling hebben gekregen. De moderne identiteit moet bijgevolg op een andere manier benaderd worden. Nieuwe thema's en tegenthema's dienen zich aan, waar de auteur gretig op ingaat. De familiesociologie, "*in Nederland sinds enkele jaren een wetenschapsgebied in wederopkomst*" (p. 232), vormt het onderwerp van de essays van *Poortman* en *Dykstra*. Deze laatste geeft aan de hand van de drie hoofdvragen van de sociologie – sociale ongelijkheid, sociale cohesie en modernisering – aan waar de familiesociologie vooral mee door moet gaan en welke thema's onderbelicht zijn gebleven (zoals de middenfase van het leven, niet-

traditionele relatievormen, invloed van beleid op familiezaken, etc.). Tot slot houdt de auteur een vurig pleidooi voor cohortestudies met een sociologische invalshoek. De bijdrage van *Poortman* vertelt ons min of meer hetzelfde, deels gebaseerd op persoonlijke reflecties tijdens haar promotieonderzoek.

Het *concluderende hoofdstuk* ten slotte, bevat bijdragen (van *Schnabel & van der Veen; Leeuw; Duyvendak; Boutellier*) omtrent de relatie sociologie-beleid. Daar het hoofdzakelijk het Nederlandse beleid betreft, is dit deel minder interessant voor Belgische sociologen, al kunnen ook wij lessen trekken uit de verschillende aanbevelingen. Vandaar deze korte bloemlezing: oriëntatie op zowel het puur wetenschappelijke forum als het forum van beleidsonderzoek als het publieke forum van het maatschappelijke debat; aansluiting van beleidssociologen bij bestaand fundamenteel onderzoek in plaats van investeren in 'eigen' theorieën; meer openbaarheid van onderzoek verricht in opdracht van de overheid; stimuleren van een pluralistische sociologiepraktijk; weg van het beleidsonderzoek van de grote getallen en naar een grotere ontvankelijkheid voor signalen in de samenleving; etc.

Geef toe: op tijd en stond een balans opmaken van de eigen discipline en daarbij de toekomst wat verkennen en aftasten, kunnen we niet anders dan toejuichen. En ook al oogt het resultaat wat fragmentarisch – door de aaneenschakeling van essays van diverse auteurs, met hun eigen interesses, eigen frustraties, eigen aandachtspunten en eigen aanbevelingen – het resultaat mag er zeker en vast wezen. Bovendien kan ik als beginnend socioloog gerust zijn: er is genoeg werk voor de boeg. Tal van 'oude' vragen en problemen (zoals ongelijkheid, identiteit, etc.) krijgen immers een nieuw jasje, nieuwe thema's (zoals globalisering, immigratie, etc.) werpen zich op en onderzoeksmethoden om de context van individueel gedrag te bestuderen (zoals netwerkanalyse, multilevel-analyse, cohortestudies) zijn in volle ontwikkeling. Anderzijds is er het toenevende belang van internationale (Engelstalige) publicaties, van interdisciplinariteit en van samenwerking met het beleid/de politiek. Met andere woorden: een gevarieerde, creatieve, maar vooral rooskleurige toekomst is verzekerd!

Charlotte Van Tuyckom
UGent, Vakgroep Sociologie

G. Franssen, F. van Loon, J. van Houtte, D. Cuypers, J. Laenens (2003) **De arbeidsgerechten in het rechtsgebied Antwerpen. Een kwantitatieve analyse van de behandelde zaken.** Antwerpen, Intersentia, 168 p.

G. Franssen, F. van Loon, J. van Houtte, D. Cuypers, J. Laenens (2005) **De arbeidsgerechten en hun lekenrechters. Een rechtssociologisch onderzoek in het rechtsgebied Antwerpen.** Antwerpen, Intersentia, 196 p.

De functie van *juge de paix* (peysregter) werd in onze gewesten officieel ingevoerd in 1795. Deze magistraat kon onder andere kennis nemen van geschillen